

Algebra 1: Ryhmät

Tentti 19.5.2026

Koeaika 3 tuntia

Muista perustella vastauksesi huolellisesti!
Kaikkia luentomateriaalissa ja harjoituksissa todistettuja tuloksia saa käyttää.

Ryhmiä $GL_2(\mathbb{R})$, $\text{Perm}(X)$ ja $Z(G)$ määritelmät on kerrattu sivulla 2.
Ne ovat tunnetusti ryhmiä.

1. Olkoon $f: \mathbb{R} \rightarrow GL_2(\mathbb{R})$,

$$f(x) = \begin{pmatrix} 1 & x \\ 0 & 1 \end{pmatrix}.$$

Olkoon

$$U = \left\{ \begin{pmatrix} 1 & x \\ 0 & 1 \end{pmatrix} : x \in \mathbb{R} \right\}.$$

- (a) Osoita, että f on homomorfismi.
- (b) Osoita, että $U < GL_2(\mathbb{R})$.
- (c) Onko $U < GL_2(\mathbb{R})$ kommutatiivinen ryhmä?

Ratkaisu. (a) Olkoot $x, y \in \mathbb{R}$. Tällöin

$$f(x)f(y) = \begin{pmatrix} 1 & x \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & y \\ 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & x+y \\ 0 & 1 \end{pmatrix} = f(x+y),$$

joten f on homomorfismi.

(b) $U = f(\mathbb{R})$ on ryhmän $\mathbb{R}$ kuva homomorfismilla f , joten se on ryhmän $GL_2(\mathbb{R})$ aliryhmä. Tämän voi osoittaa myös aliryhmätestillä. Lisäksi U on aito aliryhmä, koska esimerkiksi $-I_2 \in GL_2(\mathbb{R})$, mutta $-I_2 \notin U$.

(c) Reaalilukujen yhteenlaskun kommutatiivisuuden nojalla

$$\begin{pmatrix} 1 & x \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & y \\ 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & x+y \\ 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & y+x \\ 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & y \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & x \\ 0 & 1 \end{pmatrix},$$

joten U on kommutatiivinen. Tämän voi perustella myös sillä, että U on kommutatiivisen ryhmän kuva homomorfismissa, joten U on kommutatiivinen ryhmä Proposition 1.9 nojalla.

2. Olkoon $\tau = (346125)(345718) \in S_8$.

- (a) Esitä permutaatio τ erillisten syklien tulona.
- (b) Määritä permutaation τ kertaluku.
- (c) Onko τ parillinen vai pariton permutaatio?

Ratkaisu. (a) $\tau = (18436)(257)$.

(b) τ on erillisten 5- ja 3-syklin tulo. Siis $\text{ord } \tau = \text{pyj}(3, 5) = 3 \cdot 5 = 15$.

(c) 3-syklit ja 5-syklit ovat parillisia permutaatioita, joten niiden tulo on parillinen. Tämän voi perustella myös suoraan tehtävänannosta: τ on kahden 6-syklin tulo. 6-syklit ovat parittomia, joten kahden sellaisen tulo on parillinen.

3. (a) Osoita, että $(\mathbb{Z}/14\mathbb{Z})^\times$ on syklinen ryhmä.

(b) Kuinka monta alkioita on joukossa $\{\phi: \mathbb{Z}/10\mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}/9\mathbb{Z} : \phi \text{ on homomorfismi}\}$?

Ratkaisu. (a) Ryhmässä

$$(\mathbb{Z}/14\mathbb{Z})^\times = \{a + 14\mathbb{Z} : \text{syt}(a, 14) = 1\} = \{a + 14\mathbb{Z} : a \in \{1, 3, 5, 9, 11, 13\}\}$$

on 6 alkioita. Osoitetaan, että $3 + 14\mathbb{Z}$ on virittäjä: Ryhmän $(\mathbb{Z}/14\mathbb{Z})^\times$ alkioiden mahdolliset kertaluvut ovat 1, 2, 3 ja 6. Huomaamme, että $(3 + 14\mathbb{Z})^2 = 9 + 14\mathbb{Z}$, $(3 + 14\mathbb{Z})^3 = 27 + 14\mathbb{Z} \neq 1 + 14\mathbb{Z}$, joten $\text{ord}(3 + 14\mathbb{Z}) > 3$. Siis $\text{ord}(3 + 14\mathbb{Z}) > 3$, joten $3 + 14\mathbb{Z}$ virittää ryhmän $(\mathbb{Z}/14\mathbb{Z})^\times$.

(b) Tehtävän voi ratkaista eri tavoilla. Huomataan ensin, että *nollakuvaus* $\mathbf{0}: \mathbb{Z}/10\mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}/9\mathbb{Z}$,

$$\mathbf{0}(k + 10\mathbb{Z}) = 0 + 9\mathbb{Z}$$

kaikilla $k + 10\mathbb{Z} \in \mathbb{Z}/10\mathbb{Z}$, on homomorfismi:

$$\mathbf{0}((k + 10\mathbb{Z}) + (\ell + 10\mathbb{Z})) = 0 + 9\mathbb{Z} = (0 + 9\mathbb{Z}) + (0 + 9\mathbb{Z}) = \mathbf{0}(k + 10\mathbb{Z}) + \mathbf{0}(\ell + 10\mathbb{Z}).$$

Siis joukossa

$$\mathcal{H} = \{\phi: \mathbb{Z}/10\mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}/9\mathbb{Z} : \phi \text{ on homomorfismi}\}$$

on ainakin nollakuvaus.

Tapa 1: Olkoon $\phi: \mathbb{Z}/10\mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}/9\mathbb{Z}$ homomorfismi. Lagrangen lauseen nojalla

$$\#\phi(\mathbb{Z}/10\mathbb{Z}) \in \{1, 3, 9\}. \quad (1)$$

Lagrangen lauseen nojalla $\#\ker \phi \in \{1, 2, 5, 10\}$, joten ensimmäisen isomorfismlauseen nojalla

$$\#\phi(\mathbb{Z}/10\mathbb{Z}) = \frac{\#(\mathbb{Z}/9\mathbb{Z})}{\#\ker \phi} \in \{1, 2, 5, 10\}. \quad (2)$$

Havaintojen (??) ja (??) nojalla $\#\phi(\mathbb{Z}/10\mathbb{Z}) = 1$, joten $\phi(\mathbb{Z}/10\mathbb{Z}) = \{0 + 9\mathbb{Z}\}$ ja $\phi = \mathbf{0}$. Siis joukossa $|H|$ on täsmälleen yksi alkio.

Tapa 2: Olkoon $\phi: \mathbb{Z}/10\mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}/9\mathbb{Z}$ homomorfismi ja olkoon $\phi(1 + 10\mathbb{Z}) = a + 9\mathbb{Z}$. Neutraali-alkio kuvautuu neutraali-alkioksi, joten käyttämällä sitä, että ϕ on homomorfismi saamme (monikertamerkintää käyttämällä)

$$\begin{aligned} 0 + 9\mathbb{Z} &= \phi(0 + 10\mathbb{Z}) = \phi(10 + 10\mathbb{Z}) = 10\phi(1 + 10\mathbb{Z}) = 10(a + 9\mathbb{Z}) = a + 9\mathbb{Z} + 9(a + 9\mathbb{Z}) \\ &= a + 9\mathbb{Z}. \end{aligned}$$

Koska $\mathbb{Z}/10\mathbb{Z}$ on syklinen ryhmä, saamme kaikille $k + 10\mathbb{Z}$

$$\phi(k + 10\mathbb{Z}) = k\phi(1 + 10\mathbb{Z}) = k(0 + 9\mathbb{Z}) = 0 + 9\mathbb{Z}.$$

Siis $\phi = \mathbf{0}$ ja joukossa $\mathcal{H}$ on täsmälleen yksi alkio.

Olkoon G ryhmä. Isomorfismi $\alpha: G \rightarrow G$ on ryhmän G *automorfismi*. Olkoon

$$\text{Aut}(G) = \{\alpha: G \rightarrow G : \alpha \text{ on automorfismi}\} \subset \text{Perm}(G).$$

Olkoon $a \in G$ ja olkoon $\phi_a: G \rightarrow G$,

$$\phi_a(g) = aga^{-1}.$$

Harjoituksissa osoitettiin, että $\phi_a \in \text{Aut}(G)$. Olkoon

$$\text{Inn}(G) = \{\phi_a : a \in G\} \subset \text{Aut}(G).$$

4. Olkoon G ryhmä.

(a) Osoita, että $\text{Aut}(G) \leq \text{Perm}(G)$.

(b) Osoita, että kuvaus $\rho: G \rightarrow \text{Aut}(G)$, $\rho(a) = \phi_a$, on homomorfismi.

(c) Osoita, että $\text{Inn}(G) \cong G/Z(G)$.

Ratkaisu. (a) Käytetään aliryhmätestiä. Identtinen kuvaus $\text{id}: G \rightarrow G$ on isomorfismi, joten $\text{Aut}(G) \neq \emptyset$. Kurssilla on osoitettu, että homomorfismien yhdistetty kuvaus on homomorfismi ja bijektioiden yhdistetty kuvaus on bijektio, joten kahden automorfismin $\phi, \psi: G \rightarrow G$ yhdistetty kuvaus $\psi \circ \phi$ on automorfismi. Aliryhmätestin nojalla $\text{Aut}(G) \leq \text{Perm}(G)$.

(b) Jos $a, b \in G$, niin kaikille $x \in G$ pätee

$$\rho(ab)(x) = \phi_{ab}(x) = (ab)x(ab)^{-1} = a(bxb^{-1})a^{-1} = \phi_a(\phi_b(x)) = \rho(a) \circ \rho(b)(x).$$

(c) Määritelmän nojalla $\text{Im}(\rho) = \rho(G) = \text{Inn}(G)$. Automorfismi $\rho(g)$ on identtinen automorfismi täsmälleen silloin, kun $g^{-1}hg = h$ kaikille $h \in G$, siis täsmälleen silloin, kun $g \in Z(G)$. Kuvaus ρ on siis surjektiivinen homomorfismi, jonka ydin on $Z(G)$. Väite seuraa ryhmien isomorfismilauseesta.

Tehtävien pisteet: 6+6+8+10

Matriisien kertolaskulla varustettu joukko

$$\mathrm{GL}_2(\mathbb{R}) = \{A \in \mathrm{Mat}_2(\mathbb{R}) : \det A \neq 0\}$$

on $\mathbb{R}$ -kertoiminen *yleinen lineaarinen ryhmä*.

Olkoon X epätyhjä joukko. Laskutoimituksella varustettu joukko

$$\mathrm{Perm}(X) = (\{f: X \rightarrow X : f \text{ on bijektio}\}, \circ)$$

on joukon X *permutaatioryhmä*.

Ryhmän G *keskus* on

$$Z(G) = \{z \in G : zg = gz \text{ kaikilla } g \in G\}.$$